

Duchovní kosmos

Jan Dostal

Pohled na zářící hvězdné nebe - pokud má člověk dnes tu šťastnou příležitost, aby je spatřil tak, jak je to možné na horách nebo ve volné přírodě - může v dnešním člověku vyvolat zcela protichůdné pocity: od úžasu nad majestátem vesmíru a krásou hvězdného světa až po úzkostnou otázku: co znamená toto věčné mlčení nekonečných světů, které nás obklopuje, jaký mají smysl myriády plynových koulí a mrtvých těles, které vznikly podle astronomů jakýmsi "velkým třeskem", aby se nakonec opět do sebe zhroutily v tepelné smrti? Co jsem já, nepatrné zrnko v nekonečných dálkách? Jaké je moje místo v nich?

Na jedné straně pocity obdivu, inspirující citlivé duše básníků a umělců, na druhé straně pocity prázdnoty a odcizení ze světa, který nedává žádnou odpověď na problémy vnitřního života člověka.

Rudolf Steiner vyjádřil kdysi tuto základní situaci dnešního člověka průpovědí, kterou věnoval Marii Steinerové:

*"Sterne sprachen einst zu Menschen,
ihr Verstummen ist Weltenschicksal;
des Verstummens Wahrnehmung
kann Leid sein des Erdenmenschen.
In der stummen Stille aber reift,
was Menschen sprechen zu Sternen;
ihres Sprechens Wahrnehmung
kann Kraft werden des Geistesmenschen."*

Hvězdy hovořily kdysi k lidem,
jejich oněmění je světovým osudem;
vnímání jejich oněmění
může být bolestí pro pozemského
člověka.

V němém tichu ale zraje,
co mluví lidé ke hvězdám;
vnímání jejich mluvy
může se silou stát duchovního
člověka.

Ano, hvězdy kdysi hovořily k lidem a člověk slyšel jejich mluvu a rozuměl jí. Hvězdný svět mu nebyl ničím cizím, neboť se s ním cítil bytostně spojen. Zážitek tohoto spojení nedovedl vyjádřit jinak než imaginacemi, obrazy mýtů, v nichž žila sytější skutečnost než v abstraktních představách a teoriích, které si později - po oněmění této mluvy - o vesmíru vytvářel.

Bohové starých Indů, Babyloňanů, Keltů a Slovanů oživující a zbytočňující přírodu a vesmír, nebyly výsledkem spekulací, nebo výplodem fantazie, ale výrazem zážitků, které člověk měl, když se svým vědomím spojoval s okolním světem. Obrazy,

jimiž tyto zážitky vyjadřoval, jsou sice podle oblastí a kultur různé, ale jejich zdroj je týž: intimní vztah člověka se světem, od něhož se necítil ještě tak oddělen, jako je tomu dnes.

Zeus, Démétér, Poseidón, Apollón, Afrodité, Pallas Athéna, Árés byly pro starého Řeka skutečné duchové bytosti, jejichž působení prožíval v sobě i kolem sebe ve sluncem prozářené atmosféře své země.

Slunce, Měsíc a hvězdy nebyly pro naše slovanské předky pouhými tělesy, ale nebeskou rodinou, k níž patřil a do níž se vracel, když odcházel z pozemského života. Příroda kolem něho: hory, řeky, stromy, oblaka, větry, oheň, nebyly pouhými přírodními úkazy, projevy přírodních sil, nýbrž projevem množství bytostí, které přírodu oživují a působí v ní i morálně, tj. přátelsky nebo nepřátelsky k člověku.

Člověk Starého zákona uctíval sice Hospodina jako jediného Boha, zároveň však věděl, že mezi ním a hospodinem není žádná propast, ale množství bytostí, které ho s ním spojují: andělé, archandělé, cherubíni, serafíni; některé archanděly rozlišoval dokonce i jménem - Michael, Gabriel, Rafael, Uriel. Šlo vlastně do jisté míry o tytéž bytosti, které "pohané" znali jako bohy, v tomto případě však spíše chápané jako řády, hierarchie. Vědomí o nich se pak zvláště výrazně zachovávalo v židovské esoterice - kabbale.

Nejinak je tomu v nejstarší křesťanské tradici, kde se andělské bytosti objevují nejen v evangeliích, ale i v epištolách, zejména Pavlových, a to v řadě jmen, jako *trůny, kyriotetés, archai, exusiai*, které svědčí o tom, že Pavel měl obsáhlé znalosti o hierarchiích a mluvil o nich s takovou samozřejmostí, že musel předpokládat podobné vědomosti i u svých posluchačů a čtenářů.

Není proto divu, že plný výčet a popis hierarchických bytostí se za-

choval u intimního žáka Pavlova - *Dionysia Areopagity*, který byl původně zasvěcencem eleusinských mystérií a spojoval proto v sobě staré mysterijní tradice s křesťanským impulsem. Jeho spisy se proto staly základem křesťanského učení o hierarchiích a inspirovaly jak theology, tak i umělce po celý středověk. Podle něho se andělský svět člení na tři velké sféry: první, druhou a třetí hierarchii, z nichž každá je opět trojnásobně odstupňovaná, takže mezi člověkem a božskou trojicí je celkem devět hierarchií, v nichž se božská trojice zrcadlí a skrze ně působí.

V nejvyšší, první hierarchii jsou to: *Serafíni*, *Cherubíni* a *Trůny*, které jsou obrazem Boha Otce.

V druhé hierarchii reprezentující Boha-Syna, jsou to:

Kyriotetés (lat. *dominationes* - "panstva")

Dynameis (lat. *virtutes* - "síly")

Exusiai (lat. *potestates* - "mocnosti")

V nejnižší, třetí hierarchii pak:

Archai (lat. *principatus* - "knížata")

Archangeloi - "archangeli"

Angeloi - "angeli"

V nich se projevuje Duch Svátý, osvěcující a vedoucí člověka.

Jména těchto hierarchických bytostí jsou pak vzývána jak ve východním, ortodoxním kultu, tak i v západní římsko-katolické mši. Učení o hierarchiích prohloubil myšlenkově zvláště Tomáš Akvinský, zvaný Doctor Angelicus, protože jeho současníci cítili, že Tomáš svým čistým, moudrostí naplněným životem dosáhl sjednocení své bytosti s bytostí anděla, který ho v jeho zřívém myšlení inspiroval. To prožíval středověký člověk ještě jako realitu, nikoli jako pouhou představu vlastní fantazie. Zdůrazňoval to ze svého zření i Dante v 28. zpěvu Božské komedie, v němž se odvolává na svědectví Dionysia Areopagity: "že takovou pravdu na zemi vám člověk zvěstoval, se nedivte, vždyť jemu odhalil ji někdo, jenž

TABUĚKA HIERARCHICKÝCH BYTOSTÍ

slovensky	grécky	latinsky	hebrejsky	opisne
SERAFOVIA		SERAPHINI	SERAFIM	DUCHOVIA LÁSKY
CHERUBOVIA		CHERUBINI	CHERUBIM	DUCHOVIA HARMÓNIE
TRÓNY		TRONI	ARALIM	DUCHOVIA VŮLE
PANSTVÁ	KYRIOTETES	DOMINATIONES	HAŠMALIM	DUCHOVIA MÚDROSTI
SILY	DYNAMEIS	VIRTUTES	MALACHIM	DUCHOVIA POHYBU
MOCNOSTI	EXOUSIAI	POTESTATES	ELOHIM	DUCHOVIA FORMY
PRAPOČÍTKY	ARCHAI	PRINCIPATUS		DUCHOVIA ČASU
ARCHANJELI	ARCHANGELOI	ARCHANGELI		DUCHOVIA NÁRODOV
ANJELI	ANGELOI	ANGELI		STRAŽNI DUCHOVIA LUDI

ji zřel i s mnohou jinou pravdou těchto výšin".

Vědomí o duchovnosti přírody a vesmíru se udržovalo v esoterii rosi-kruciánů: jejich alchymistické pokusy neměly v podstatě jiný cíl, než ukázat cestu, jak k němu dospět. To bylo jejich "čtení v knize přírody" a "hledání kamene mudrců", jak jsme o tom hovořili v poslední přednášce.

Vývoj přírodovědného myšlení v novověku, jimž se člověk plně oddělil od spojení s duchovým světem a postavil na vlastní nohy, zatlačil představy o andělech a jiných duchových bytostech do říše dětských pohádek a nehistorických legend. Ba ani novodobá theologie si neví s učením o andělech v podstatě rady a odsouvá je do kategorie překonaných představ. Pouze někteří básníci a umělci, kteří čerpají své inspirace z tradic nebo z vnitřních prožitků, zachovávají alespoň citové spojení s bytostmi, jež přesahují obyčejné lidské vědomí. V některých případech tu přitom nejde o pouhé obrazy a metafory, nýbrž o reálně osobní zážitky citlivých duší, jak lze tušit např. z některých básní *Rainera Maria Rilkeho* nebo *Christiana Morgensterna*.

Vědomí dnešního člověka je sice otupeno materialistickou civilizací, jež cele ovládla jeho myšlení, ale na druhé straně právě v důsledku toho, jak člověk proniká stále hlouběji do tajemství hmoty a odhaluje v mikrokosmu i makrokosmu působení vyšší inteligence než je lidská, vynořují se

před ním znepokojivé otázky: jsem opravdu jedinou inteligentní bytostí ve vesmíru? Je stupeň vědomí, jehož dosáhl ve svém vývoji člověk, vrcholem možností? Jestliže zjišťuje, že jsou tři kategorie bytí - minerální, rostlinné, zvířecí - pod ním, končí tato stupnice člověkem nebo je možné předpokládat či tušit další vrstvy bytí nad ním, které zasahují do jeho života i osudu "seshora", stejně jako jej pronikají přírodní říše zezdola?

Jestliže si člověk v opravdovém úsilí o sebepoznání uvědomí, že není pouze bytostí tělesnou s nějakými vitálními a psychickými funkcemi, ale především bytostí duševní a duchovní, která je ve své fyzické schráně pouze na čas svého pozemského života inkarnována, pak si musí dát na poslední otázku jednoznačně kladnou odpověď.

Nebude ji ovšem hledat pouze v náboženské tradici, i když je možno z této oblasti stále ještě čerpat inspirace, a ještě méně ji bude hledat ve spekulacích materialistické vědy, která při svém pátrání po mimolidské inteligenci je schopna vytvářet v jakési novodobé mythologii - pouze groteskní postavy "mimozemšťanů", jimiž se to hemží v četných sci-fi románech. Cestou poznání vnitřní podstaty kosmu, přiměřenou vědomí dnešního člověka, tj. bez extází, mediálních experimentů či halucinogenních pomůcek, je duchovní věda, která vychází z člověka, z jeho vědomé a bdělé práce na sobě samém, k pravému sebepoznání, v němž je vlastně i klíč k poznání okolního světa. Duchovní věda neočekává, že její poznatky budou přijímány slepou vírou jako dogmata - stačí je pouze bez předpojatosti nechat na sebe působit, zkusit s nimi žít a sám o ně usilovat. Zkušenost R. Steinera, tvůrce du-

CELKOVÝ PŘEHLED

	člověk	zvíře	rostlina	minerál
VYŠŠÍ DEVACHAN				JÁ
NÍŽŠÍ DEVACHAN			JÁ	AT
ASTRÁLNÍ SVĚT		JÁ	AT	ET
FYZICKÝ SVĚT	JÁ, AT, ET, FT	AT, ET, FT	ET, FT	FT

chovní vědy, ukazuje, že takto do- cílené poznání, pokud je očištěno od všech zkreslujících subjektivních prvků, se nezastavuje pouze u obecných charakteristik a abstraktních pojmů, nýbrž je zcela konkrétní.

V této udivující konkrétnosti pro- hlubuje R. Steiner nejen tradiční učení o hierarchiích a elementárních by- tostech, nýbrž podává obraz přírody s jejími říšemi, obraz země, planet a vesmíru v jeho pravé duchovní podobě, která je člověku poznatelná právě proto, že je stejné podstaty, že z to- hoto duchovního kosmu sám pochází a jej v sobě nosí.

Protože anthroposofie není něja- kým uzavřeným náboženským nebo filozofickým systémem, ale cestou poznání, kterou může na sobě vy- zkoušet i příslušník jiných myšlenko- vých směrů, pokud chce na sobě o- pravdivě pracovat, přináší kromě poznatků, na této cestě získaných, i praktické návody, jak po této ces- tě jít, jak rozšířit své vědomí a tlumočené poznatky si ověřit.

Ve vztahu k poznání příro- dy vedou tyto návody k soustředění na konkré- tní přírodní jevy, jako např. modrá obloha, zeleň rostlinstva, bě- lost zasněžené plo- chy, kovy, krystaly, rostliny, zvířecí zvuky atd., a to tím způsobem, že necháme na sebe tyto jevy působit tak, až zmizí smyslový dojem a objeví se morální zážitek, který sám o sobě se v přírodě nejeví, ale je v její duchovní podstatě.

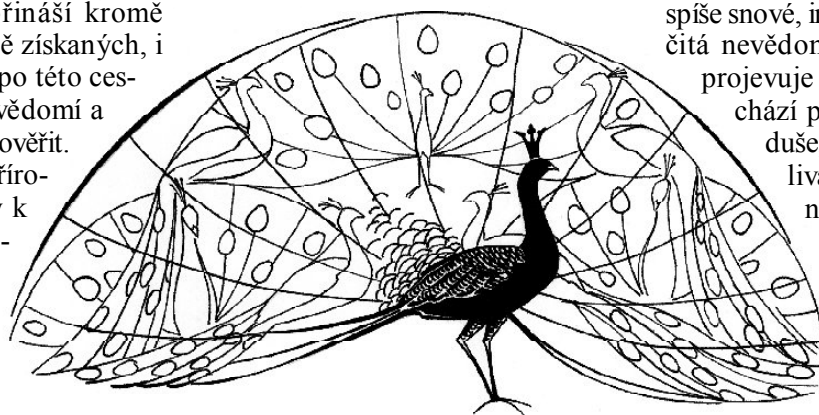
Tímto způsobem je možno po- stupně pronikat do tajemství přírody a vesmíru. Prvním velkým poznat- kem, jež je možno na této cestě uč- nit, je něco, co je vlastně prastarou, dnes již zapomenutou zkušeností lid- stva:

Svět, jak se jeví pouze našim smyslům a rozumu na nich závislým, je *máya*, velkou iluzí, danou součas- ným stupněm našeho vědomí - iluzí, která jako Isidin závoj zastírá pravou skutečnost - vnitřní prostor světa (Weltinnenraum), jak to nazval R. M. Rilke. A tento vnitřní prostor není prázdný, tato skutečnost je bytostná: všechno, co nás obklopuje jako po- zemská hmota, hory, řeky, moře, ob- laka, hvězdy, není v pravé podstatě

nic jiného než bytosti na nejrůzněj- ších stupních vědomí. To, co se jeví přírodovědcům jako abstraktní pří- rodní zákony a přírodní síly, jsou ve skutečnosti projevy konkrétních by- tostí různých řádů, vytvářených a řízených vyššími hierarchiemi.

To je to, co prožíval ve svém jas- nozřívém snu v Beth-El starozákonní Jakub jako nebeský žebřík, po němž vystupují a sestupují andělé a podá- vají si zlatá vědra. V jeho imaginaci se odráží skutečnost, že náš vesmír není ničím jiným než vesmírem by- tostí.

Podívejme se nyní z tohoto hle- diska na tři přírodní říše, k nimž patří svou tělesností i člověk jako říše čtvrtá. Na první pohled se mezi nimi pro- jevují stupňové rozdíly, které nejsou ničím jiným než stupni vědomí. Již v jedné z předcho-

PÁVÍ KRÁL. ROZPÁVKOVÉ OBRAZY ZVIERACÍCH KRÁLOV SÚ VLASTNE IMAGI- NATÍVNE OBRAZY SKUPINOVÉHO JA ZVIE- RAT, DUCHOVNEJ BYTOSTI, KTORÁ RIADI JEDNOTLIVCOV SVOJHO DRUHU.

zích přednášek se hovořilo o bytost- ných člancích člověka:

fyzické tělo - s celou jeho složitou organizací kostí, svalů, krevního obe- hu, dýchání, orgánů a pod;

étherné (životní) tělo - nadsmys- lový organismus, jenž oživuje fyzic- ké tělo, dává mu růst, rozmnožovat se a je v podstatě za všemi jeho orga- nickými procesy;

astrální (duševní) tělo, které je nositelem pudů, žádostí, instinktů, sympatií, antipatií a dalších dušev- ních hnutí;

já - vlastní duchovní článek člově- ka, představující střed jeho bytosti, jeho individualitu.

Čím se vlastně člověk liší od os- tatních přírodních bytostí a říší?

Především tím, že všechny čtyři jeho bytostné články jsou navzájem spojeny ve fyzickém světě. Jeho indi- vidualita je *imanentní*. To mu dává nejen jeho odlišnou vzpřímenou pos- tavu, nýbrž i bdělé vědomí se schop- ností individuálního myšlení, cítění a chtění, jimiž se projevuje a vyvíjí ve fyzickém světě.

Také bytosti ostatních přírodních říší mají všechny uvedené články, liší se však od člověka tím, že pouze ně- které jsou spojeny na fyzické úrov- ni, zatímco ostatní jsou mimo ni a pů- sobí vlastně zvenčí. Jejich individua- lita je *transcendentní*. U zvířat jsou ve fyzickém světě spojeny pouze tři články - fyzické tělo, étherné tělo a astrální tělo - zatímco jejich já - nikoli individuální, ale skupinové - žije odděleně v astrálním světě. To se odráží ve vědomí zvířete, které je spíše snové, instinktivní, pudové. Ur- čitá nevědomá moudrost, která se projevuje v chování zvířete, vy- chází právě z jeho skupinové duše, která působí na jednot- livá zvířata svého druhu z nadsmyslového světa.

Zvířecí jedinci se mají k tomuto skupinové- mu já jako jednotlivé prsty na téže ruce. Pojem orla, jelena, lva, ovce, vlka, o něž

vedli ve středověku pře scholastici, není vlastně ničím jiným, než našim myšlenkovým odrazem nadsmyslové reality - skupinového já příslušného druhu. V tom měli *realisté*, kteří si ještě zachovali něco ze starého vě- domí, pravdu, zatímco *nominalisté*, kteří v těchto pojmech spatřovali jen výtvořiny našeho myšlení, byli od nadsmyslového vnímání již zcela oddělení a předznamenávali tak dal- ší vývoj vědomí.

Staré pravdy se však udržovaly díky některým duchovním bratr- stvům, např. v pohádkách. Obraz zvířecího krále, např. hadího, je- leního a pod., je vlastně imaginativ- ním odrazem skupinového já, jež řídí jedince svého druhu; hrdina, který rozumí řeči zvířat, je člověk, jenž je schopen proniknout svým vědomím do astrálního světa a komunikovat se skupinovými dušemi zvířat, které se tu projevují jako inteligentní bytos- ti. S touto skutečností souvisejí i to-

temová zvířata některých přírodních kmenů, např. u Indiánů; nebo obrazy bohů se zvířecími hlavami, např. ve starém Egyptě. Všechny podobné kulturní jevy svědčí o této staré duchovní zkušenosti lidstva, dnes již ztracené a proto nechápané.

Jak je to v tomto směru s rostlinami?

Rostlina jako živá bytost má ve fyzickém světě pouze fyzické a étherné tělo, kdežto astrální tělo a já působí na rostlinu zvenčí - astrální tělo z astrálního světa a skupinové já z nižší sféry duchového světa (tzv. nižší devachan). Toto seskupení bytostných článků rostliny má za následek, že rostlina žije na zemi ve vědomí spánku. Má rovněž pocity, ale ty jsou mimo viditelnou rostlinu, v astrální atmosféře země. (Spící člověk má rovněž odděleno AT a já od ET a FT.)

Jak dosvědčují záznamy etnografů, ještě naši předkové věděli, že rostlina cítí bolest, je-li vytržena se země i s kořeny (asi jako když se vytrhne vlas z hlavy) - naproti tomu trhání, sekání a odřezávání je spojeno spíše s příjemnými pocity (asi jako při stříhání vlasů). Rašení rostlin na jaře je pro jejich astrální bytost usínáním, vadnutí na podzim naopak probouzením. Pronikne-li něco z vnější astrality do rostliny, stává se jedovatou. To jsou alespoň některé základní rysy rostlinného světa ve vztahu k jeho bytostným článkům.

Konečně minerály mají ve fyzickém světě pouze fyzické tělo - proto se nám jeví jako něco neživého, jako součást anorganické přírody. Všechny vyšší články minerálu jsou mimo jeho smyslově viditelnou podobu a obklopují ji jako aura: étherné tělo v astrálním světě - tam je možno pozorovat jejich život, růst a vývoj, např. u krystalů; astrální tělo je v nižší duchovní sféře - tam má minerální svět své pocity: např. pocit slasti při roztloukání kamene nebo při rozpouštění soli ve vodě, zatímco tuhnutí, krystalizace (krystalů, zemské kůry, ledu) je provázáno pocitem bolesti. - I minerální říše má svá skupinová já, která žijí ve vyšším devachanu, odkud vyzařují k zemi z různých směrů - odtud různé modifikace minerálních substancí.

Dokončenie v budúcom čísle